ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 6, številka 4, april 2003 · ISSN 1408-2969

FILOZOFIJA SAULA KRIPKEJA

Matevž Konte

O imenih in identiteti

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

Citiranje: Matevž Konte, »O imenih in identiteti«, *Analiza: časopis za kritično misel* 6, št. 4 (2002): 112–122.

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva 4.0 Mednarodna (CC BY 4.0), https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sl.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Matevž Konte
Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani

O IMENIH IN IDENTITETI*

Članek pokaže, da togost in nespremenljivost nista nemoč besed, da bi zajele dialektično gibanje mišljenja, temveč v imenih tiči moč, ki se neposredno navezuje na ontološke razsežnosti.

Ključne besede: ime, identiteta, opis, Frege, Russell, Kripke.

> "Za vsako posamezno bivajoče izmed vseh stvari obstajajo trije momenti, skozi katere nam nujno nastane védenje, medtem ko je četrti moment znanost sama – na peto mesto je gotovo treba postaviti tisto, kar je prav tako spoznatno kakor tudi resnično biva –: eno je ime (*ónoma*), drugo je sodba (pojem, definicija, propozicija) (*lógos*), tretje podoba (model) (*eídolon*), četrto pa znanje (*epistéme*)."
>
> – Platon, "Sedmo pismo"

1. Uvod

Za prava lastna imena niso najpomembnejše njihove jezikovne lastnosti, temveč njihov odnos s posameznimi nejezikovnimi bitnostmi, ki je običajno opredeljen takole: imena stojijo v stavku za predmete. Dalje: da karkoli izrečemo o čemerkoli, moramo tvoriti stavke. Minimalni objekt semantike, na katere modalno interpretacijo se bomo večkrat vračali, so prav propozicije. Nalogi splošne semantike, ki se vežeta na tematiko imen in opisov (Frege, Russell, Kripke), lahko formuliramo tako:

1. vzpostaviti in obrazložiti razliko smiselnih in nesmiselnih stavkov, na primer "Zatorej bi lahko predpostavljali, da je fraza 'Francoski kralj je plešast' nesmiselna; a to ni res; saj je preprosto neresnična" (Russell, 1979: 101);

* Članek je seminarska naloga, ki jo je Matevž Konte 11. novembra 1999 oddal pri seminarju iz predmeta "Analitična filozofija" (v okviru 4. letnika študija filozofije samostojno na Oddelku za filozofijo Filozofske fakultete v Ljubljani). Dogovarjala sva se, da bo iz seminarske naloge nastal članek za blok o Kripkeju v reviji *Analiza*, ko bo za to priložnost. Zato je treba ta članek brati kot nedokončan oziroma, kot je zapisal Konte, kot "delo v nastajanju". Pri urejanju sem popravil redke tipkarske in slovnične napake, navedbe iz angleškega izvirnika *Naming and Necessity* sem zamenjal z navedbami iz prevoda *Imenovanje in nujnost*, ki je medtem izšel, podobno velja za Fregejevo razpravo "O smislu in pomenu"; dodal sem povzetek, poenotil mednaslove in na nekaterih mestih tekst skrajšal. – op. ur.

2. ugotoviti razmerje med smiselnostjo propozicij in njihovo sposobnostjo referiranja.

Enotnost teorije bo v nadaljevanju zagotovo ostala nedosežena. Delno zato, ker je polje, ki bi ga bilo treba preorati, preobširno in se tudi sam pisec šele uči tega dela. Drugič pa tudi zato, ker glavna referenca Saul A. Kripke v *Imenovanju in nujnosti* (Kripke, 2000) ni razvil kaj več od orisa teorije reference oziroma – kot pravi sam – je zgolj poskušal podati boljšo sliko dejanskega referiranja kakor deskriptivisti. Naša slika pa je nekako delo v nastajanju.

2. Pozitivno in negativno

Pozitivno lahko zvedemo na princip samoidentitete, pri čemer je slednja popolnoma trivialna in neinformativna, četudi vanjo vpletemo nujnost. Za princip nujnosti samoidentitete je popolnoma vseeno, koliko je objektov in kakšni so. Vesolje je v vsakem trenutku nujno identično samo s seboj, vendar pa s tem o vesolju nismo povedali ničesar. Da bi razumeli "a = a", moramo poznati zgolj uporabo identitetnega znaka. Kaj sploh pomeni, da je objekt identičen sam s seboj? To pomeni, da objekt je, kateri pač že je, in noben drug. Morda bi lahko bil drug, če bi bilo tako naneslo, toda ko ga enkrat imamo, je lahko zgolj to, kar je, in nič drugega. "*Contradictio de re*" je prejkone *contradictio in adiecto*.[1] Torej lahko rečemo, da je vsak objekt nujno identičen sam s seboj:

$$(x)\Box(x = x)$$

Z gotovostjo lahko sedaj trdimo, da kolikor partikularije obstajajo, so samoidentične. To nam omogoča, da govorimo o celovitih objektih, ne da bi nam jih bilo treba popolnoma zamejiti. S tem prestavimo probleme, ki nastopajo z metafizično nejasnostjo – to je, kadar poskušamo partikularije opredeliti z drugimi partikularijami (na primer mizo z naborom atomov) –, na raven epistemologije.

Ko pa preidemo iz gole identitete h kvalitetam, se stvari zapletejo: samoidentitete objekta ne moremo izraziti z njegovimi lastnostmi, kajti za noben objekt ne moremo reči, da je nujno takšen, kakršen je. Ne morem se spomniti nobenega objekta (izjema so tu morda matematični "objekti"), ki bi bil popolnoma brez naključnih lastnosti. Tako v načelu nerazločljivosti identičnih objektov ni znaka za nujnost:

$$(x)(y)[(x = y) \supset (Fx \supset Fy)]$$

En sam objekt (ponavljam: dva identična sta/je en sam) ima dejansko en nabor lastnosti, ki pa ni nujen (vsaj ne v celoti). Kvalitativno je objekt samoidentičen le, kolikor je nespremenljiv v času oziroma je njegova kvalitativna identiteta zamejena na posamične časovne trenutke.

[1] Prav tako bi bilo nesmiselno govoriti, da sta dva objekta identična, kajti če sta, je samo eden. Dva identična objekta sta *dejansko* en sam objekt. Istega mnenja je Ludwig Wittgenstein v *Logično filozofskem traktatu*, teza 5.5303: "Mimogrede povedano: reči za dve stvari, da sta identični, je nesmisel in reči za eno, da je identična sama s seboj, ne pove prav nič."

Tako smo dobili dva niza:

1. pozitivno – samoidentiteta – metafizično – imena,
2. negativno – distinktivizem (kvalitete) – epistemološko – predikati.

Niza sovpadata v propoziciji, stavku. Stavek lahko razumemo le, kolikor razumemo njegove elemente kot pripadne enemu od obeh nizov. Vzemimo Kripkejev primer:

> "Aristotel je imel rad pse."

Razumevanje tega stavka zahteva dvoje: (i) ekstenzionalne resničnostne pogoje, kakor jih določata semantika in sintaksa, v katerih je ta stavek dejansko resničen, ter (ii) ekstenzionalne resničnostne pogoje, kakor jih določata sintaksa in semantika, pri čemer bi bil stavek protidejstven oziroma bi pravilno opisoval alternativni svet. (Kripke, 2000: 10) Drugi pogoj "of proper understanding" vzpostavlja zgoraj navedeni prvi niz. Teza je torej, da imena pravzaprav ne referirajo, temveč tvorijo z bitnostmi, ki jih imenujejo, celoto. Ali bolje: v jeziku imena funkcionirajo kot objekti. To celoto tvorijo tako, da izražajo nekvalificirano samoidentiteto bitnosti na način znamke. Imena so znamke in omogočajo preskok iz metafizične ravni na epistemološko. Za razliko od indeksikalov, demonstrativov in določnih opisov so samo imena absolutno trajna, pripisana vedno istemu objektu.

Poskusimo z analizo primera lastnega imena v odnosu do njenega nosilca. Vzemimo pop ikono sodobne kulture – Michaela Jacksona. Michael Jackson je brez dvoma lastno ime. Malemu dečku iz *The Jackson 5* in današnjemu moškemu je skupnega zelo malo. Ali lahko najdemo neko potezo, ki bi bila edinstvena in bi jo lahko povzeli z denotacijsko frazo ter bi bila aplikabilna na vsaktero izmed njegovih faz? Kar se tiče videza, ni nobene takšne lastnosti: če je nekoč bil črn, je sedaj vsaj na pol bel. Če bi ga poskusili določiti z drugimi partikularijami – molekulami –, ne bi uspeli, saj so te v človeškem telesu v nenehni izmenjavi. Edinole genski zapis bi nam morda omogočil označiti relativno stabilno referenco. Vendar če bi ameriškega pevca izpostavili radioaktivnemu sevanju, bi lahko prišlo do sprememb v njegovem genetskem materialu. Mogoče si je torej zamisliti, da partikularija, ki jo imenujemo Michael Jackson, ne bi imela *niti ene* stabilne kvalitativne poteze. Če bi uničili arhive, ki vsebujejo spremembo (glasbene spote, posnete intervjuje, kartoteke njegovega plastičnega kirurga itd.) in bi navedeni spremenil ime ter zanikal, da je "artist formerly known as Michael Jackson", mu ne bi mogli dokazati, da je Michael Jackson. Toda slednje je zgolj epistemološko vprašanje. Vsevidni bi popolnoma konsistentno lahko izjavil, da se je popolnoma spremenil Michael Jackson. Nečloveški vsevidni je tu protiutež popolni predrugačitvi, kjer se po Kripkeju izkaže, da je stabilno edinole ime:

> "Pogosto rečemo, da je protidejstvena situacija opisana kot tista, ki bi se lahko zgodila *Nixonu*, in se ne predpostavlja, da se takšen opis reducira na čisto kvalitativnega, potem se predpostavlja skrivnostne 'čiste partikularije', substrate brez lastnosti, ki ležijo v osnovi kvalitet. Vendar pa ni tako: Mislim, da je Nixon republikanec, in ne zgolj, da je v ozadju

> republikanizma, karkoli že to pomeni, in mislim tudi, da bi lahko bil demokrat. Enako velja za vse ostale lastnosti, ki bi jih Nixon lahko imel, le da so nekatere izmed njih bistvene. Zanikam pa, da partikularija ni nič drugega kot 'sveženj kvalitet', karkoli že to omeni. Če je kvaliteta abstrakten objekt, je sveženj kvalitet predmet višje stopnje abstrakcije, ne pa partikularija. Filozofi so zaradi napačne dileme prišli do nasprotnega pogleda. Vprašali so: ali so ti objekti *izza* svežnja kvalitet ali pa objekt ni *nič drugega kot* sveženj? Ne eno ne drugo ne drži; ta miza je lesena, rjava, v sobi itd. Ima vse te lastnosti in ni stvar brez lastnosti, za njimi; vendar pa je zaradi tega ni treba identificirati z množico ali 'svežnjem' njenih lastnosti niti s podmnožico njenih bistvenih lastnosti." (Kripke, 2000: 43-44)

Protidejstvene situacije tako kot dejstvene premene opisujemo kot dogajajoče se imenovanemu oziroma zadevajoče imenovano. Preobrazba je preobrazba nečesa. *To* sámo pa je nadvse tekoče, spremenljivo, kvalitativno preobrazljivo. Kontinuiteto *tega* vzpostavlja šele ime. Ime vzpostavlja vez med trenutnimi samoidentitetami. V tem tiči njegova ontološka moč – zagotavlja togo trajnost v času, ki je ni moč doseči s kvalitativnim opisom.

Nezvedljivost opisa protidejstvene situacije na čisto deskripcijo je posledica statusa in narave kripkejanskih možnih svetov. Kripke glede možnih svetov ni realist. Intuicija, ki je v ozadju, je, da bi nekatere značilnosti sveta lahko bile drugačne, kot so, naš svet pa je le eden. Možni svet je protidejstvena situacija. Le-to vzpostavimo tako, da objektu iz aktualnega (našega, edinega) sveta *po dogovoru* pripišemo lastnost, ki je dejansko nima, ali pa odpišemo lastnost, ki jo dejansko ima. Kripkejevi argumenti za takšno opredelitev možnih svetov so zelo prepričljivi. Primer, ki ga izbere Kripke, da bi podal naravo možnih svetov, je primer šolske probabilistične matematike – primer metanja dveh kock. Metanje dveh kock da 36 možnih rezultatov, zgolj eden bo dejanski. Vsak izmed rezultatov je možno stanje kock. Razlika med čistim kvalitativnim opisom in opisom, ki uporablja tudi imena, je 15 rezultatov, na primer:

(a) Čisti kvalitativni opis: ena kocka 6, druga kocka 5.

(b) Opis z imeni: kocka A 6; kocka B 5.

Varianta (a) ne loči sledečih dveh situacij, ki ju moramo zato opisati v jeziku (b): A6, B5 in A5, B6. Sklenemo lahko, da kvalitativni opis ne zadošča za opredelitev vseh možnosti (pri predpostavki, da sta kocki kvalitativno popolnoma enaki).

Prišli smo do ozke brvi, ki povezuje partikularije (enotnost biti in kvalitet) in naše védenje. Vez med partikularijami in kvalitetami so imena. Ne predpostavlja se, kakor je ugotovil že Kripke, nobenih "bare particulars" kot objektov brez lastnosti. To, čemur Kripke pravi "bare particular" ni nič drugega kot ime samo. Ime samo je kvalitativno ravno tako prazno kot metafizična samoidentiteta in zato se lahko giblje po liniji neprekinjene vzporednosti. Neprekinjene zato, ker med imenom in objektom ni zevi, ime je nalepljeno na objekt. Vzporednosti zato, ker raven jezika *ne sovpada* z izvenjezikovnimi bitnostmi.

Čista pozitiviteta je ime kot znamka, negativiteto bomo opredelili spodaj, ko bo govora o metajeziku in referenci.

3. Imena in opisi

Sedaj je treba je pokazati, kar smo doslej predpostavljali, namreč to, da imena nimajo smisla. Tako absolutno postavljene teze ne nameravam zagovarjati. Menim, da nekatera imena imajo smisel, opisno vsebino, da pa je le-ta glede na imenovani objekt kontingentna in da nam razkrije več o imenovalcu kot pa o poimenovanem objektu.

Frege trdi, da "smisel lastnega imena bo dojel vsak, ki zadostno pozna jezik ali celoto oznak, ki ji pripada to lastno ime". (Frege, 2001: 144) Tej trditvi je Frege dodal opombo[2], ki jo Kripke – takšno, kakršna je – uporabi proti Fregeju. Najprej je treba premisliti, ali se da trditev in opombo brati tako, da se zgrešita. Anticipiramo pritrditev: med trditvijo in opombo je substancialna razlika. Trdimo, da je Frege nèvedé pokazal na resnico v navedeni trditvi; nèvedé, kajti v opombi se ta trditev izkaže za nerazumljeno.

Kognitivni plus identitetne trditve "*a* = *b*" v primerjavi z "*a* = *a*" Frege razloži tako: "Različnost lahko nastane le tako, da razlika znaka ustreza razliki v načinu danosti označenega." (Frege, 2001: 144) Način, kako je podano označeno, je smisel znaka in vsebuje način danosti. Že hiter pogled zadošča, da se nam zazdi, da bi bilo tukaj lahko nekaj narobe. Dva smisla, kolikor sta dva in torej različna, ne moreta biti eden, ne moreta biti identična. Če "a" in "b" izražata različna smisla, je torej stavek "a = b" neresničen. Ker pa stavek "Danica = Večernica" je smiseln in resničen, sklepamo, da mora nekaj biti narobe s Fregejevo analizo. Določneje postavljeno: lastna imena ne izražajo načina danosti.

Primerjajmo dve imeni – Phosphorus in Aristotel. Oboje sta lastni imeni dveh partikularij; prvo planeta Venere, drugo enega izmed grških filozofov. Phosphorus, iz katerega dobimo naš fosfor, verjetno izhaja iz grške besede *phōsphóros*, kar v antiki pomeni le "ki nosi luč". Beseda je zložena iz grških *phōs* "luč" in *phóros* "nesoč". (*glej* Snoj, 1997: geslo "fosfor") Dobesedno Phosphorus ne vsebuje smisla "Nebesno telo, ki ga vidimo zjutraj". K takšni interpretaciji nas lahko zapelje asociativna sugestija, katera je v imenu "Phosphorus" nedvomno na delu. Asociativna sugestija nam podaja (sugerira) odnos subjekt – objekt (imenovalec – nebesno telo) s sredstvi besedne asociacije. Na analogen način lahko funkcionira, na primer, poimenovanje otrok. "Maja" bi tako za vsebino lahko imela brstenje življenja (morda celo novo srečo), ta vsebina pa je v Fregejevem jeziku smisel. Z danim partikularnim otrokom pa ta vsebina nima nobene objektivne zveze. (Kaj šele, če bi tako dali ime kupljeni

[2] V opombi Frege zapiše: "Pri pravem lastnem imenu, kot je 'Aristotel', se lahko mnenja o smislu razhajajo. Za njegov smisel bi lahko npr. privzeli: Platonov učenec in učitelj Aleksandra Velikega. Kdor sprejme ta smisel, bo s trditvijo 'Aristotel je bil po rodu iz Stagire' povezal nek drug smisel kot tisti, ki je za smisel tega imena privzel: v Stagiri rojeni učitelj Aleksandra Velikega. Dokler ostaja pomen isti, so ta nihanja v smislu še znosna, res pa je, da se je v sistemu demonstrativne znanosti treba izogibati tudi njim in da se v popolnem jeziku ne bi smela pojavljati." (Frege, 2001: 144)

mački, še posebej, če bi jo kupili v žaklju.) Ime torej lahko podaja objektivne značilnosti poimenovanega (na primer "Bela hiša"), vendar je z vidika imen to kontingentno. Morda bi bilo mogoče s študijo za marsikatero ime pokazati, da izraža objektivno lastnost imenovanega, način danosti objekta, toda v tem primeru bi bil takšen smisel zelo oddaljen od tega, da bi ga "dojel vsak, ki zadostno pozna jezik ali celoto oznak, ki ji pripada to lastno ime". To nam lepo pokaže ime "Aristotel": nobenega izmed smislov, ki jih v opombi navaja Frege – Platonov učenec, učitelj Aleksandra Velikega, v Stagiri rojeni filozof – ni mogoče dojeti zgolj iz jezika. To niso nikakršne skrite vsebine imena.

Imena se lahko izkažejo za motivirana v kontekstu prvobitnega krsta, prepoznanje takšne motivacije pa predstavlja svojevrsten problem. Razsežnost motiviranja je lingvistična razsežnost (če obstaja, gre verjetno po poteh metafore in metonimije), medtem ko je relacija imen do ekstralingvističnih bitnosti arbitrarna. Frege poda odlično sliko, vendar jo, zapeljan z lingvistično dimenzijo, zavrže:

> "Zdi se, da hočemo z $a = b$ reči, da znaka ali imeni 'a' in 'b' pomenita isto, in tedaj bi govorili prav o teh znakih; med njima bi bil zatrjen neki odnos. Toda ta odnos med imenoma ali znakoma bi obstajal le, če nekaj poimenujeta ali označujeta. Odnos bi bil posredovan s povezavo vsakega od obeh znakov z istim označencem. Ta povezava pa je arbitrarna. Nikomur ni mogoče prepovedati, da ne bi privzel kateregakoli arbitrarno proizvedenega procesa ali predmeta kot znak za karkoli drugega. Tako stavek $a = b$ tedaj ne bi zadeval več reči same, ampak le še naš način označevanja; z njim ne bi izrazili nobenega pravega spoznanja." (Frege: 2001: 143-144)

Če se znebimo pogojnika, se zdi, da smo na konju. Trditev "$a = b$" je lahko rezultat aposteriornega spoznanja, vendar zadeva le in samo našo rabo imen: na imenovanem objektu smo našli še nalepko z nekim drugim imenom in drugimi asociiranimi vsebinami, opisi.

V sedlo pa se je treba malce zriniti, kajti tja se je pred nami že zavihtel Kripke:

> "V teh predavanjih bom intuitivno zagovarjal, da so lastna imena togi označevalci, saj četudi ta človek (Nixon) morda ne bi bil predsednik, ne drži, da ne bi mogel biti Nixon (čeprav se morda ne bi *imenoval* 'Nixon')." (Kripke, 2000: 41)

Kontingentnost imena najverjetneje ni absolutna; arbitrarni, navidez nemotivirani izbor lahko vsebuje nezavedne in tudi navzven prikrite zavestne motive – skratka več nam razkriva o imenovalcu (krstniku) kot pa o objektu –, kajti lingvistična razsežnost, ki sicer je družbena, je tu rabljena subjektivno: imenovalec izbere in kombinira.

Problemi, katere je treba razrešiti, so naslednji:

(1) Platonova brada: "Kako lahko imenujemo neeksistirajoče?"

(2) učenje in kontinuiteta imen,

(3) kako reprezentiramo védenje o nosilcu imena,

(4) izjave identitete.

Četrto točko smo ravnokar zaključili, o drugi (kavzalna teorija imen) in tretji bo tekla beseda v nadaljevanju. Pričnimo točko (1) zopet s primerom: zoperstavimo dve imeni – Tito in Gregor Kobilica. Prvo imenuje zgodovinsko dejansko osebnost, drugo domišljijski lik. Na ravni jezika ju ne moremo ločiti, oboje sta imeni kot imeni, eno enodelno, drugo dvodelno, eno partizansko, drugo ne. Drugo navidez funkcionira tudi opisno (Kobilica metaforično zaradi Gregorjevih dolgih nog), vendar gre prej za konstitucijo objekta, za pripovedno tehniko, za poudarek – šele, ko je Gregor tudi Koblilica, dobi zares dolge noge. Z vidika imen je eksistenca imenovanega – nosilec – lastnost imena. Ime imenuje nekaj eksisitirajočega ali pa nekaj neeksistirajočega: eksistenca nosilca je z vidika imena kontingentna. Zakaj pa ne bi v nekem možnem svetu bival tudi Gregor Kobilica? Delni sklep je, da je eksistenca nosilca imena vsaj fiktivna, ime teži k temu, da bi si zagotovilo objekt oziroma zgolj drugi pol celote ime-objekt. Da ime funkcionira opisno, da ima smisel tudi pri imenih fiktivnih objektov, kaže, da smisel kot vsebina imena ni pasivno, temveč aktivno vključen.[3]

Pravo vprašanje torej ni, kako lahko imenujemo realno neeksistirajoče. Pravo vprašanje je: “Kako ob danih imenih vemo, kakšen je objekt, in kako vemo, da je referenca realna?” Imena so, razen za krstnika, ki je v stiku z nedolžnim objektom, dana. Znamke so. Posledično lahko trdimo, da imena zadoščajo za identiteto, kolikor je potrjevanje te identitete drugotnega pomena, saj nastopi le, kadar se vprašujemo o govoru, tj., kadar se nam zdi, da ne razumemo sporočila ali da ga ni razumel prejemnik. Referenca tako izpade kot metajezikovni problem. Ime ni sredstvo zaznamovanja, s katerim bi mi dosegali referenco, imenu to ni potrebno. Ime je vedno že na stvari. Mi pa ime običajno asociirano s skupino opisov, za katero se verjame, da bolj ali manj adekvatno opisuje objekt. Mirne duše pa lahko uporabljam ime, ne da bi objekt poznal tudi opisno.

[3] To zopet potrjuje tezo, da ime, če ima smisel, s tem več razkriva o subjektu kot imenovalcu kakor o objektu. V tem pomenu že sam izbor imenovanih objektov, objektov, ki imajo imena, govori o subjektu oziroma družbi.

4. Esencializem in referiranje

Strinjam se s Kripkejem, da je esencializem konceptualno smiseln. Na njem temelji metajezikovno referenčno razlikovanje lastnih in občih imen. Pristajanje na esencializem pa s seboj potegne troje:

Prvič, nujne lastnosti objektov (lastnosti, ki jih objekt določene vrste nujno ima, kolikor eksistira ali jih ima v vsakem možnem svetu, v katerem eksisitira) niso odvisne od opisa. Dokaz za to so protidejstvene izjave, ki niso protislovja. Izhajajoč iz lastnega imena (Aristotel) in predikata (*P*) lahko tvorimo dva stavka: "Aristotel je *P*" in "Aristotel ni *P*." Vendar pa to ne velja vedno: stavek "Beseda 'miza' ni ženskega spola" ni protidejstven, temveč je protislovje pojmov. Tudi od tu zahteva, da ime imenuje ekstralingvistične bitnosti, kajti lingvistične je treba obravnavati distinktivistično.

Drugič, za ugotavljanje identitete ni treba vnaprej poznati množice nujnih in zadostnih pogojev le-te oziroma objekta ni treba zamejiti. Metafizično identiteta predhodi njeni epistemski potrditvi: "Možni svet je *podan z opisnimi pogoji, ki jih povezujemo z njim*." (Kripke, 2000: 37) Objekte, ki so samoidentični, že imamo, njim (binarno) pripisujemo ali odpisujemo različne lastnosti. Vprašanje, ali *bi* Nixon lahko ne bil človek, pa ni epistemološko, temveč je vprašanje po možnosti. Možnosti, da čeprav nekatera dejstva poznamo, bi morda le-ta lahko bila drugačna.[4]

Posledično je tretji nujni pogoj esencializma ontologija partikularij. Estetsko razločujemo objekte, nato že razločenim objektom pripisujemo lastnosti oziroma odkrivamo njihove lastnosti.

Quinov napad na esencializem gre takole:

(1) 9 je nujno več od 7 $\Box F\alpha$

(2) 9 = število planetov $\alpha = \beta$

$\therefore$ Število planetov je nujno večje od 7. $\Box F\beta$

Vprašanji, na kateri odgovarja Kripke v zvezi s tem primerom, sta dve: (i) potrebno je razložiti, kako je možno, da imamo formalno veljavno sklepanje (če pristajamo na nujnost *de re*), vendar sta premisi resnični, sklep pa ne[5], in (ii) zakaj prva premisa pove več o bistvu kot sklep? Kripke se tega primera neposredno ne dotakne kaj več kot zgolj intuitivno: "No, poglejte, število planetov bi lahko bilo drugačno, kot dejansko je. Zares pa nima nobenega smisla reči, da bi lahko bilo devet drugačno, kot dejansko je." (Kripke, 2000: 40) Število planetov bi bilo lahko 7 in torej manjše od 9. Mislim, da je glavna zmota v tem primeru, pa če ga vzamemo kot argument za ali proti esencializmu, tretiranje "9" kot imena določene točke na številčni premici. To mesto je v nujnih in določenih odnosih z vsemi ostalimi točkami in ena izmed lastnosti te točke je, da je njen zapis "9". "9" moramo torej obravnavati distinktivistično, drugače moramo tej

[4] Nasprotno pa je vprašanje, ali *je* Nixon bil človek (da ni bil robot, lutka na vrvici), epistemsko.
[5] Pokazati moramo torej, da: ali sklepanje ni veljavno ali pa je sklep resničen.

točki priznati toliko imen, kolikor je jezikov, ki vsebujejo matematično terminologijo. To sicer ni toliko nenavadno, vendar krši zahtevo, da je ime ime ekstralingvistične entitete. 9 ni partikularija, temveč izrez iz številčne premice.

Do sedaj smo govorili o lastnih imenih, za ilustracijo obravnave esencializma in referiranja imen pa nam bo še kako prišla prav razlika in analognost občih in lastnih imen. Paradigma občih imen [*common names*] so pri Kripkeju imena živalskih vrst.

Premislimo Kripkejevo pisanje o referenci:

> "Naj bo referent imena ali opisa v mojem smislu 'semantični referent'; za ime je to imenovana stvar, za opis pa stvar, ki edina izpolni ta opis." (Kripke, 2000: opomba 3)

Če smo prej dejali, da ime kot znamka in njen objekt tvorita nekakšno celoto, se zdi gornji koncept semantičnega referenta nedopusten, saj bi to pomenilo, da ime delno referira samo nase. Strogo mišljeno je Kripke popolnoma nasproten Fregeju: prej smo pokazali, da imena ne stenografirajo načina danosti, sedaj smo zavrgli še njihovo sposobnost reference. Smiselnost imen smo oslabili tako, da smo pokazali, da se giblje v lingvistični razsežnosti daleč od objekta ter da je opisna navezava na objekt z vidika imen kontingentna. Nasprotno pa so si imena in objekti preblizu, da bi imena lahko referirala, ne da bi referirala nase. Katera izmed metamorfoz je David Bowie? Vse in nobena, David Bowie je David Bowie. Zdi se, da tako kršimo pogoj nekrožnosti, ki ga Kripke postavi vsaki uspešni teoriji:

> "Opis uspešne teorije ne sme biti krožen. V glasovanju uporabljene lastnosti same ne smejo vsebovati pojma reference, ki ga v zadnji instanci ne bi bilo mogoče eliminirati." (Kripke, 2000: 57)

Na ta pogoj lahko odgovorimo tako: kazanje reference je metajezikovno.

Le metajezikovno lahko pojasnimo, na kaj se nanašamo, razložimo, da gre za to ali takšno partikularijo. Toda to se tiče rabe imen, ne pa funkcioniranja imen samih. Kot smo dejali, so imena znamke, z njimi se predstavljamo, se ponujamo drugim. Reči "Ime mi je Jaka" je nesmiselno kot predstavitev ("Meni, Jaki, je ime Jaka"). Ta stavek sporoča, kako se nekoga kliče oziroma nekaj imenuje. "Sem Jaka" je prava predstavitev, ki kaže enotnost imena in njegovega nosilca. Na ravni jezika je torej smiselno edinole vprašanje: "Kdo je Jaka?" in ne tudi vprašanje: "Na koga se 'Jaka' nanaša?" Slednje se lahko vprašamo v metajeziku, kjer se objektivni pol iz enotnosti ime-objekt izgubi. Ostane samo še ime, zaradi česar se lahko sprašujemo po njegovem objektivnem referencialnem dopolnilu (fiktivnem ali realnem).

Referenco določamo različno za obča in lastna imena, razlika je razlika med tipom in primerkom. Nosilci občih imen se v metajeziku določajo glede na njihove esencialne lastnosti z definicijo. V SSKJ najdemo nadvse zanimivo opredelitev leva, kajti je spolno diskriminatorna: lev je "v Afriki živeča zver, katere samec ima veliko glavo in košato grivo" (kam je pobegnila samica?).

Vsekakor imamo cel kup levov, za katere ne velja nič od navedenega. Ne glede na to menim, da "lev" podleže analogni analizi kot Michael Jackson. V različnih časovnih obdobjih naše zgodovine so leve opredeljevali na različne načine, morda so kakšni opisi med seboj celo protislovni, toda še vedno so vsi poskušali opisati leve. Verjetno gre najbolje sodobni znanosti in morfologiji. Kripke je odličen:

> "Originalni pojem mačke je: *ta vrsta stvari*, pri čemer je lahko vrsta identificirana s paradigmatskimi instancami." (Kripke, 2000: 92)

Referenca občega imena je najprej vzorčni primerek. Šele potem ga opišemo in s tem opisom vzpostavimo tip. Vzpostavitev tipa ima formo: lev = φx. Ta identitetna izjava dopušča dvoje branj: (i) objektivno je partikularni lev enotnost bivajočega in njegovih lastnosti (lev in njegove lastnosti so eno, prava identiteta), (ii) metajezikovno branje pa je "fixing the reference" tipa. Drugo branje bi zahtevalo drug znak, kajti nima zveze z identiteto v smislu, v katerem smo jo obravnavali zgoraj. Esenca leva je tisto, kar je skupno skorajda vsem levom oziroma tiste karakteristike, ki bi jih vsak lev ob normalnem toku dogodkov (če ne bi nič prekinjalo njegovega razvoja) razvil. Esencializem naravnih vrst predpostavlja ekološko zavest. Obča imena tudi nimajo enkratnega objektnega dopolnila, temveč večkratno: ime-vsi (ustrezni) objekti.

Referenco lastnih imen nasprotno poskušamo pojasniti s posebnimi lastnostmi nosilca imena. Ga ni objekta, ki bi se lahko izognil temu, da ga nekomu za praktične potrebe dovolj natančno določimo kot nosilca imena. Tudi krožne razlage lahko mirno uporabljamo, na primer: objekt, ki sva ga videla tam in takrat (aha, saj res).

5. Zaključek: vzročna teorija imen

Preden začnemo z našo zadnjo temo, moramo vstopiti na nekem drugem koncu – tistem razlikovanja med govornimi dejanji [*speech acts*] in semantiko. Kakor temu pravi Evans: "what the speaker denotes" in "what the name denotes". (Evans, 1985: 271) Takšno razlikovanje je po mojem mnenju nesmiselno. Namreč, kadarkoli uspem referirati na tisto partikularijo, katero želim za referenco, in pri tem uporabim neustrezno ime ali opis, je uspeh lahko zgolj posledica (i) vsaj delne ustreznosti opisa, (ii) kazalne geste ali (iii) tega, da kontekst popolnoma določa referenco. Tako če nimam védenja ali prepričanj o gospodični Y in mi na zabavi napačno predstavijo gospodično X kot gospodično Y, mar bom govoril resnico, trdeč, da je gospodična Y na zabavi? Ne (predpostavljamo, da je gospodična Y ostala doma in da zabava ni pri njej). Sklepamo, da so imena strogo vezana na svoj objekt, kar pomeni, da govorec z uporabo imena lahko govori le o imenovanem. Razen če se dana skupina (vsaj dva, ki komunicirata) ne dogovori drugače. Tako lahko pritrdimo Kripkeju, da imena *so* togi označevalci, tj., označujejo – ne glede na dejansko eksistenco objekta – isti objekt v vseh možnih svetovih, v katerih le-ta obstaja.

Za kavzalno teorijo imen je koncept "rigid designator" temeljen. Kripke ga vpelje kot tehnični izraz in ga definira, upam pa, da smo pokazali, da je več kot zgolj to. Lastne teorije, kot rečeno, Kripke ne razvije, poda zgolj njen obris, ki gre, kot sledi:

1. Začetni ali prvobitni krst:
   - imenovanje s pokazno gesto,
   - fiksiranje reference z deskripcijo,
   - proces pridobitve nadimka.
2. Posredovanje imen preko komunikacije, preko razmerja govorec-poslušalec. Pogoj posredovanja je namen, intenca poslušalca/učenca, da bo obdržal isto referenco kot govorec/učitelj. Očitno je, da takšna intenca ni zagotovljena in da kljub njenemu obstoju lahko prihaja do nesporazumov. Zdi pa se tudi, da je posredovanje imen več ali manj uspešno. Verjetno veliko k temu doprinese metajezikovna dimenzija.
3. Ime bo označevalo predmet *x*, če obstaja vzročna veriga referenco ohranjajočih posredovanj, ki vodi od prvobitnega krsta do dane rabe imena. Koder prvobitnega krsta ni oziroma je preveč oddaljen, pa zadostuje sklicevanje na družbeno rabo imen.

ON NAMES AND IDENTITY

The article shows that the rigidity and inalterability are not the weakness of words to capture a dialectical motion of thought, but in the names there is a power that is directly referred to ontological extensions.

Keywords: name, identity, description, Frege, Russell, Kripke.

Literatura

Evans, G. (1985). "The causal theory of names". V Martinich, A. P. (ur.), *The Philosophy of Language*, Oxford & New York: Oxford University Press, str. 271-283.

Frege, G. (2001). "O smislu in pomenu". V Frege, G., *Osnove aritmetike in drugi spisi*, Ljubljana: Krtina.

Kripke, S. A. (2000). *Imenovanje in nujnost*. Krtina: Ljubljana.

Russell, B. (1979). "O denotaciji". *Problemi*, 2, str. 99-107.

Snoj, M. (1997). *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.